

Sex, sedlighet och medmännisklighet

We may have to publish or perish, but I see no reason for perishing with boredom while we read what one another has published. The irrationalities of the academic world need not, after all, be pushed quite to their logical conclusions.

...

Soon the whole profession would be swamped in an avalanche of published, unreadable works, neither conceived with excitement, nor nurtured with love, nor welcomed with gratitude.

Amanda Cross, *The James Joyce Murder*

Det är en vanlig uppfattning att historiker sysslar med "kungar och krig". Som så många andra vitt spridda uppfattningar är den till stor del ett återsken av för länge sedan genomliden och till stor del glömd skolundervisning. I och för sig har både kungar och krig spelat en central roll i historien och är väl värda studium. Den som tror att de utgör historikernas främsta forskningsfält idag borde ha varit närvarande vid historikernas världskongress i Madrid 1990. Rätt litet av det digra programmet behandlade politisk eller militär historia. På programmet fanns däremot en session organiserad av internationella kommissionen för demografisk historia om statens och allmänna opinionens roll i fråga om sexuella attityder och demografiskt beteende sedan 1700-talet. Under två hela dagar diskuterades temat på basen av föredrag som behandlade ämnen som "Tredje Republiken: det manliga äktenskapsbrottets guldålder", "Äktenskapsbrott i det koloniala Brasilien", "Sexuell politik i det wilhelmska Tyskland", "Incest i den holländska republiken", "Tidlag i Sverige på 1600- och 1700-talen", "Sodomi i rysk lag under kejsartiden" och "Masturbation i Storbritannien 1850–1950". Det förefaller som om historiker-

na i sina ämnesval kommit ganska långt från de attityder som brukar betecknas som viktorianska.

I Finland har sexualitetens historia dock varit ett rätt eftersatt område. En orsak är sannolikt att historikerna varit upptagna av politik och utgående från den etatism som varit så typisk för finländska historiker framför allt forskat i statens och nationens historia. Ämnesområdet har betraktats som ömtåligt och opassande, också de forskare som rört sig i dess närhet har framför allt diskuterat nativitet och fertilitet. Kvinnohistorien, som på andra håll, tillsammans med demografin, uppenbart fungerat som en inkörsport till forskning i sexualitetens historia, har tillsviare koncentrerat sig på andra frågor.

Här som på många andra områden undrar man om en bidragande faktor är en viss brist på medmänsklighet hos finländska historiker, på ett genuint intresse för hur människorna verkligen levde och kände i det förflutna. Den läsande allmänheten serveras en mängd socialhistoria utan människor, stadshistoria där städerna befolkas av statistik och administrativa rutiner, biografier över stormän som saknar personlighet och privatliv, utan enbart personifierar någon av de abstrakta "linjer" som till trängsel fyller vår politiska historia. Eftersom alltför många historiker dessutom inte bemödar sig om stil är det inte förvånande om den läsande allmänheten tycker att historia är tråkigt.

Man frestas tro att det är fel på själva historikerskrået och visst kan man på de historiska institutionerna möta män som är starka genom att tåla och kvinnor som är intellektuella genom att prata mycket. Å andra sidan är historikerna knappast mer hämmade – sexuellt eller annars – än andra akademiker. Däremot undrar man om skrået har ett högre inslag än i genomsnitt av personer som sökt sig till det för att de inte finner sig till rätta i sin samtid, vilket inte är någon fruktbar utgångspunkt för historisk forskning.

Den som bekymrar sig för att så mycket mänskligt är historikerna främmande, kan trösta sig med att också historikerns inställning är tidsbestämd. Som uppsatserna i detta nummer visar har både den officiellt sanktionerade moralen och det faktiska beteendet på det sexuella området genomgått betydande förändringar under de drygt tvåhundra år uppsatserna behandlar.

Det säger sig självt att det på grund av källsituationen är lättare att

undersöka normer än faktiskt beteende; svårigheterna är stora ifråga om beteende som var dolt och intimt redan i samtiden. Flera av uppsatserna tar emellertid fasta just på spänningen mellan officiellt sanktionerade normer, mer eller mindre allmänt omfattade uppfattningar om vad som var rätt och passande samt faktiskt beteende. Seppo Aalto visar hur allmogens uppfattning om sexualmoral skilde sig från överhetens. Allmogen betraktade inte en del av sedlighetsbrotten som brott utan hade sin egen moral, i dess moralsfär reglerades äktenskapsrelationer inte mellan individer, utan mellan släkter och inom stånd. P. O. Träskman tar upp också upp den absoluta sexualmoralen och dess bud att sexualitet i princip bara var tillåten inom äktenskapet i avsikt att åstadkomma avkomma. Härav följde överhetens stränga inställning till och bestraffning av heterosexuella handlingar mellan parter som inte kunde förenas i äktenskap, liksom även försöken att kontrollera "vederstyggliga otuktsbrott" som sodomi och tidelag, vilka i Finland avkriminaliserades först kring 1970.

Kronan och kyrkan lyckades dock småningom disciplinera befolkningen så att dess beteende åtminstone till det yttre började sammanfalla med de uppifrån sanktionerade normerna. Samtidigt uppstod en dubbelmoral som hårdast drabbade dem som befann sig längst ned på den sociala skalan. Som Tiina Tuulasvaara-Kaleva visar utgjorde den reglementerade prostitutionen i slutet av 1800-talet ett typexempel. I praktiken innebar den en reglering och samhällelig övervakning av en företeelse som enligt lag var straffbar. I synnerhet den prostitution som utgick från de lägre samhällsklasserna betraktades som farlig. Den skulle av hygieniska och moraliska orsaker hållas under kontroll av polis och läkare.

Prostitutionen stred mot de högre ståndens bild av idealkvinnan, men var som Alexandra Ramsay påvisar en del av den institutionaliserade dubbelmoral som delade in kvinnor i två grundkategorier, mödrar och horor. Mödrar eller blivande mödrar skulle i princip inte vara medvetna om den andra kategorin; när fruntimren i Helsingfors visade intresse för att ta upp frågan om fallna kvinnor hänvisades de till att arbeta för ett barnhem. Frågan gällde också männens livscyklar. De flesta män måste vänta länge på att uppnå en ställning som möjliggjorde ett äktenskap med en socialt acceptabel partner och få levde i sexuell avhållsamhet under väntetiden. Max Engmans upp-

sats tar upp hur kadetterna i Finlands enda internatskola av betydelse svärmade, både höviskt och mindre höviskt, för sin generations flickor ur samma stånd; senare gifte de sig vanligen med yngre kvinnor.

Dualismen i synen på förhållandet mellan könen framkommer även Martha-rörelsens framhävande på 1930-talet av att samhället behövde "en moders hjärta och en kvinnas hand". Anne Ollila granskar rörelsens framhävande av kvinnan som samhällsmoder, som en garant för sedligheten i samhället. Ideologin fastslog uppdelningen mellan könets verksamhetssektorer, mellan den oavlönade, reproduktionssektorn och produktionssektorns lönearbete.

Uppsatserna i detta nummer tar givetvis endast upp små delar av problemkomplexet "sex och sedlighet", men kan kanske visa på forskningsområdets fruktbarhet. Det kan angripas ur många vetenskapsgrenars perspektiv och det kan kanske bidra till att ge historien mer av mänskligt intresse. Kvinnohistorien är etablerad och manshistorien tar sina första steg, inom "sex och sedlighet" borde de kunna kombineras för att ge inte bara nya synvinklar på könsrelationernas historiska utveckling och på samhället som helhet, utan också för att ge historien mer av medmänsklighet och läsare. Detta bör givetvis inte bygga på sensationssökande, på "underlivshistoria" som självändamål, utan på att visa hur frågeställningar som människor idag och i alla tider ställs inför samtidigt är både eviga och historiska. Historikerna kunde samtidigt gå in för Louis Armstrongs välformulerade maxim: "it don't mean a thing if it ain't got that swing".

Max Engman